

МІНІСТЕРСТВО УКРАЇНИ У СПРАВАХ СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ

**КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ
ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ЩОДО ЖІНОК**

та

**ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ
ДО КОНВЕНЦІЇ З ЛІКВІДАЦІЇ
ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ЩОДО ЖІНОК**

Київ - 2009

Надруковано за фінансової підтримки Фонду Народонаселення ООН
(ФНООН) в Україні

Поширюється безкоштовно

Printed with the financial support from the United Nations Population Fund Country Office
(UNFPA CO) in Ukraine

Not for sale

ISBN 978-966-2214-07-9

ЗМІСТ

КОНВЕНЦІЯ

Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію
всіх форм дискримінації щодо жінок..... 7

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ

до Конвенції Організації Об'єднаних Націй
про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок22

НАШІ ПРАВА НЕ ФАКУЛЬТАТИВНІ (коментар).....29

КОНВЕНЦІЯ

Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію
всіх форм дискримінації щодо жінок31

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ

до Конвенції з ліквідації всіх форм
дискримінації щодо жінок 40

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЛІКВІДАЦІЮ
ВСІХ ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ЩОДО ЖІНОК

та

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ
ПРОТОКОЛ ДО КОНВЕНЦІЇ
ПРО ЛІКВІДАЦІЮ ВСІХ
ФОРМ ДИСКРИМІНАЦІЇ
ЩОДО ЖІНОК

КОНВЕНЦІЯ

Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

(ратифікована Україною 19 грудня 1980 року)

Держави – сторони цієї Конвенції,

враховуючи, що Статут Організації Об'єднаних Націй знову утвердив віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особи, в рівноправність чоловіків і жінок,

враховуючи, що Загальна декларація прав людини підтверджує принцип недопущення дискримінації і проголошує, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права і всі свободи, проголошені в ній, без будь-якої різниці, в тому числі щодо статі,

враховуючи, що на держави – сторони Міжнародних пактів про права людини покладається зобов'язання забезпечити рівне для чоловіків і жінок право користуватися всіма економічними, соціальними, культурними, громадянськими та політичними правами,

беручи до уваги міжнародні конвенції, укладені під егідою Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих агенцій з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок,

враховуючи також резолюції, декларації та рекомендації, прийняті Організацією Об'єднаних Націй та її спеціалізованими агенціями з метою сприяння рівноправності чоловіків і жінок,

будучи, проте, занепокоєні тим, що незважаючи на ці документи, як і раніше, має місце значна дискримінація жінок,

нагадуючи, що дискримінація жінок порушує принцип рівноправності та поваги людської гідності, перешкоджає участі жінок нарівні з чоловіками в політичному, соціальному, економічному та культурному житті своєї країни, заважає зростанню добробуту суспільства і сім'ї та ще більше перешкоджає повному розкриттю можливостей жінок заради своїх країн та людства,

- будучи занепокоєні тим, що в злидених умовах жінки мають найменший доступ до продовольства, засобів охорони здоров'я, не мають можливості одержати освіту, професійну підготовку, працевлаштуватися, а також інших можливостей,
- будучи впевненими, що встановлення нового міжнародного економічного порядку, заснованого на рівності та справедливості, значно сприятиме забезпеченню рівності між чоловіками і жінками,
- підкреслюючи, що ліквідація апартеїду, всіх форм расизму, расової дискримінації, колоніалізму, неокolonіалізму, агресії, іноземної окупації і панування та втручання у внутрішні справи держав є необхідною для повного здійснення прав чоловіків і жінок,
- підтверджуючи, що зміцнення міжнародного миру та безпеки, ослаблення міжнародної напруженості, взаємне співробітництво між усіма державами незалежно від їх соціальних і економічних систем, загальне та повне роззброєння, особливо ядерне роззброєння, під суворим і ефективним міжнародним контролем, утвердження принципів справедливості, рівності та взаємної вигоди у відносинах між країнами та здійснення права народів, що перебувають під іноземним і колоніальним пануванням та іноземною окупацією, на самовизначення та незалежність, а також повага національного суверенітету і територіальної цілісності держав будуть сприяти соціальному прогресу та розвитку і, як наслідок, сприятимуть досягненню повної рівності між чоловіками та жінками,
- будучи впевнені, що повний розвиток країни, добробут всього світу та справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх сферах,
- враховуючи значення внеску жінок у добробут сім'ї та у розвиток суспільства, що до цього часу не одержав повне визнання, соціальне значення материнства та ролі обох батьків у сім'ї та у вихованні дітей і усвідомлюючи, що роль жінки у продовженні роду не повинна бути причиною дискримінації, оскільки виховання дітей вимагає спільної відповідальності чоловіків і жінок та всього суспільства в цілому,
- визнаючи, що для досягнення повної рівності між чоловіками та жінками необхідно змінити традиційну роль як чоловіків, так і жінок у суспільстві та в сім'ї,

сповнені рішучості здійснити принципи, проголошені в Декларації про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, і з цією метою вжити заходів, необхідних для ліквідації такої дискримінації в усіх її формах і проявах,

погодилися про наступне:

ЧАСТИНА I

Стаття 1

Для цілей цієї Конвенції поняття “дискримінація щодо жінок” означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на послаблення або зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Стаття 2

Держави-сторони засуджують дискримінацію щодо жінок в усіх її формах, погоджуються негайно всіма відповідними заходами здійснювати політику ліквідації дискримінації щодо жінок і з цією метою зобов'язуються:

- a) включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство, якщо цього ще не було зроблено, та забезпечити за допомогою закону й інших відповідних заходів практичне здійснення цього принципу;
- b) вживати відповідних законодавчих та інших заходів, включаючи санкції там, де це необхідно, що забороняють будь-яку дискримінацію щодо жінок;
- c) встановити юридичний захист прав жінок на рівній основі з чоловіками та забезпечити за допомогою компетентних національних судів та інших державних установ ефективний захист жінок проти будь-якого акту дискримінації;
- d) утримуватися від вчинення будь-яких дискримінаційних актів або дій щодо жінок та гарантувати, що державні органи та установи діятимуть відповідно до цього зобов'язання;

- e) вживати всіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок з боку будь-якої особи, організації або підприємства;
- f) вживати всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо зміни або скасування чинних законів, постанов, звичаїв і практики, що являють собою дискримінацію щодо жінок;
- g) скасувати всі положення свого кримінального законодавства, що являють собою дискримінацію щодо жінок.

Стаття 3

Держави-сторони вживають в усіх галузях, і зокрема в політичній, соціальній, економічній і культурній, всіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо забезпечення всебічного розвитку та прогресу жінок, з тим щоб гарантувати їм здійснення і користування правами людини та основними свободами на основі рівності з чоловіками.

Стаття 4

1. Вжиття державами-сторонами тимчасових спеціальних заходів, спрямованих на прискорення встановлення фактичної рівності між чоловіками та жінками, не вважається, як це визначено цією Конвенцією, дискримінаційним, проте воно ні в якому разі не повинно тягнути за собою збереження нерівноправних або диференційованих стандартів; ці заходи повинні бути скасовані, коли будуть досягнуті цілі рівних можливостей і рівноправних відносин.

2. Вжиття державами – сторонами спеціальних заходів, спрямованих на охорону материнства, включаючи заходи, що містяться в цій Конвенції, не вважається дискримінаційним.

Стаття 5

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою:

- a) змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для викорінення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок;
- b) забезпечити, щоб сімейне виховання включало правильне розуміння материнства як соціальної функції і визначення загальної відповідальності чоловіків і жінок за виховання та розвиток своїх дітей за умови, що в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу.

Стаття 6

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, включаючи законодавчі, щодо припинення всіх видів торгівлі жінками та використання проституції жінок.

ЧАСТИНА II

Стаття 7

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право:

- а) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та бути обраними до всіх публічно виборних органів;
- б) брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;
- с) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського та політичного життя країни.

Стаття 8

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів, щоб забезпечити жінкам можливість на рівних умовах з чоловіками і без будь-якої дискримінації представляти свої уряди на міжнародному рівні і брати участь у роботі міжнародних організацій.

Стаття 9

1. Держави-сторони надають жінкам рівні з чоловіками права щодо набуття, зміни або збереження громадянства. Вони, зокрема, забезпечують, що ні одруження з іноземцем, ні зміна громадянства чоловіка під час шлюбу не тягнуть за собою автоматичної зміни громадянства дружини, не перетворюють її на особу без громадянства і не можуть змусити її прийняти громадянство чоловіка.

2. Держави-сторони надають жінкам рівні з чоловіками права щодо громадянства їхніх дітей.

ЧАСТИНА III

Стаття 10

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для того, щоб ліквідувати дискримінацію щодо жінок, з тим щоб забезпечити їм рівні права з чоловіками в галузі освіти, і, зокрема, забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок:

- a) однакові умови для орієнтації у виборі професії або спеціальності, для доступу до освіти і одержання дипломів у навчальних закладах усіх категорій як у сільських, так і у міських районах; ця рівність забезпечується в дошкільній, загальній, спеціальній і вищій технічній освіті, а також в усіх видах професійної підготовки;
- b) доступ до однакових програм навчання, однакових іспитів, викладацького складу однакової кваліфікації, шкільних приміщень і обладнання рівної якості;
- c) усунення будь-якої стереотипної концепції ролі чоловіків і жінок на всіх рівнях і у всіх формах навчання шляхом заохочення спільного навчання та інших видів навчання, що сприятимуть досягненню цієї мети, і, зокрема, шляхом перегляду навчальних посібників та шкільних програм і адаптації методів навчання;
- d) однакові можливості одержання стипендій та іншої допомоги на освіту;
- e) однакові можливості доступу до програм продовження освіти, включаючи програми поширення грамотності серед дорослих і програми функціональної грамотності, спрямовані, зокрема, на скорочення якомога швидше будь-якого розриву в знаннях чоловіків і жінок;
- f) скорочення чисельності дівчат, які не закінчують школи, та розроблення програм для дівчат і жінок, які передчасно залишили школу;
- g) однакові можливості активно брати участь у заняттях спортом і фізичною підготовкою;
- h) доступ до спеціальної інформації освітнього характеру для сприяння забезпеченню здоров'я і добробуту сімей, включаючи інформацію та консультації з планування сім'ї.

Стаття 11

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі зайнятості, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

- a) право на працю як невід'ємне право всіх людей;
- b) право на однакові можливості при найманні на роботу, в тому числі застосування однакових критеріїв вибору при найманні;
- c) право на вільний вибір професії чи роду роботи, на просування по службі та гарантію зайнятості, а також на користування всіма пільгами і умовами роботи, на одержання професійної підготовки та перепідготовки, включаючи учнівство, професійну підготовку підвищеного рівня та регулярну підготовку;
- d) право на рівну винагороду, включаючи одержання пільг, на рівні умови щодо рівноцінної праці, а також на рівний підхід до оцінки якості роботи;
- e) право на соціальне забезпечення, зокрема при виході на пенсію, безробітті, хворобі, інвалідності, по старості та в інших випадках втрати працездатності, а також право на оплачувану відпустку;
- f) право на охорону здоров'я та безпечні умови праці, включаючи захист репродуктивної функції.

2. Для запобігання дискримінації щодо жінок після одруження або народження дитини та гарантування їм ефективного права на працю держави-сторони вживають відповідних заходів для того, щоб:

- a) заборонити, під загрозою застосування санкцій, звільнення з роботи на підставі вагітності або відпустки по вагітності та пологах чи дискримінації з огляду на сімейний стан при звільненні;
- b) ввести оплачувані відпустки або відпустки з порівняльною соціальною допомогою по вагітності та пологах без втрати попереднього місця роботи, старшинства або соціальної допомоги;
- c) заохочувати надання необхідних додаткових соціальних послуг, з тим, щоб дозволити батькам поєднувати виконання сімейних обов'язків з трудовою діяльністю та участю в громадському житті, зокрема шляхом створення і розширення мережі закладів по догляду за дітьми;
- d) забезпечувати жінкам особливий захист у період вагітності на тих видах робіт, шкідливість яких для здоров'я доведена.

3. Законодавство, що стосується захисту прав, про які йдеться в цій статті, періодично має бути розглянуте в світлі науково-технічних знань, а також переглянute, скасоване або розширене, наскільки це необхідно.

Стаття 12

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у галузі охорони здоров'я, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування сім'ї.

2. Поряд із положенням пункту 1 цієї статті держави-сторони забезпечують жінкам відповідне обслуговування в період вагітності, пололів і післяпологовий період, надаючи, коли це необхідно, безоплатні послуги, а також відповідне харчування в період вагітності та годування.

Стаття 13

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в інших сферах економічного та соціального життя, з тим щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок рівні права, зокрема:

- a) право на сімейну допомогу;
- b) право на одержання позик, застав під нерухоме майно та інших форм фінансового кредиту;
- c) право брати участь у заходах, пов'язаних з відпочинком, заняттям спортом та в усіх галузях культурного життя.

Стаття 14

1. Держави-сторони беруть до уваги особливі проблеми, з якими зустрічаються жінки, які проживають у сільській місцевості, та значну роль, яку вони відіграють у забезпеченні економічного добробуту своїх сімей, в тому числі їх діяльність у нетоварних галузях господарства, та вживають усіх відповідних заходів щодо забезпечення застосування положень цієї Конвенції до жінок, які проживають у сільській місцевості.

2. Держави-учасниці вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сільських районах з тим, щоб забезпечити на основі рівності чоловіків і жінок їх участь у розвитку сільських

районів та в одержанні переваг від такого розвитку і, зокрема, забезпечують таким жінкам право:

- a) брати участь в опрацюванні та здійсненні планів розвитку на всіх рівнях;
- b) на доступ до відповідного медичного обслуговування, включаючи інформацію, консультації та обслуговування з питань планування сім'ї;
- c) безпосередньо користуватися благами програм соціального страхування;
- d) одержувати всі види підготовки та формальної і неформальної освіти, включаючи функціональну грамотність, а також користуватися послугами всіх засобів общинного обслуговування, консультативних служб з сільськогосподарських питань, зокрема для підвищення їх технологічного рівня;
- e) організувати групи самопомоги та кооперативи, з тим, щоб забезпечити рівний доступ до економічних можливостей шляхом роботи за наймом або незалежної трудової діяльності;
- f) брати участь в усіх видах колективної діяльності;
- g) на доступ до сільськогосподарських кредитів і позик, системи збуту, відповідної технології та на рівний статус у земельних і аграрних реформах;
- h) користуватися належними умовами життя, особливо житловими умовами, санітарними послугами, електро- і водозабезпеченням, а також транспортом і засобами зв'язку.

ЧАСТИНА IV

Стаття 15

1. Держави-сторони визнають за жінками рівність з чоловіками перед законом.

2. Держави-сторони надають жінкам однакову з чоловіками громадянську правоздатність і однакові можливості її реалізації. Вони, зокрема, забезпечують їм рівні права при укладанні договорів і управлінні майном, а також рівне відношення до них на всіх етапах розгляду в судах і трибуналах.

3. Держави-учасниці погоджуються, що всі договори та всі інші приватні документи будь-якого роду, правовим наслідком яких є обмеження правоздатності жінок, вважаються недійсними.

4. Держави-сторони надають чоловікам і жінкам однакові права щодо законодавства, яке стосується пересування осіб і свободи вибору місця проживання та фактичного місцеперебування.

Стаття 16

1. Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок в усіх питаннях, що стосуються шлюбу та сімейних стосунків, і, зокрема, забезпечують на основі рівності чоловіків і жінок:

- a) однакові права щодо одруження;
- b) однакові права на вільний вибір дружини і на одруження лише з своєї вільної і повної згоди;
- c) однакові права та обов'язки під час шлюбу і після його розірвання;
- d) однакові права і обов'язки чоловіків і жінок як батьків незалежно від їхнього сімейного стану в питаннях, що стосуються їхніх дітей; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;
- e) однакові права вільно вирішувати питання про кількість дітей і проміжки між їх народженням та доступу до інформації, освіти, а також засобів, які дозволяють їм здійснити це право;
- f) однакові права та обов'язки бути опікунами, піклувальниками, довіреними особами та усиновителями дітей або здійснювати аналогічні функції, коли вони передбачені національним законодавством; в усіх випадках інтереси дітей мають перевагу;
- g) рівні особисті права чоловіка та дружини, в тому числі вибору прізвища, професії, заняття;
- h) рівні права подружжя щодо володіння, придбання, управління, користування та розпорядження майном як безоплатно, так і за плату.

2. Заручини та шлюб дитини не мають юридичної сили, і вживаються всі необхідні заходи, включаючи законодавчі, з метою визначення максимального шлюбного віку та обов'язкової реєстрації шлюбів в актах громадянського стану.

ЧАСТИНА V

Стаття 17

1. Для розгляду ходу здійснення цієї Конвенції засновується Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (далі іменується “Комітет”), що складається в момент набуття чинності Конвенцією з вісімнадцяти, а після її ратифікації або приєднання до неї тридцять п’ятої держави-сторони, з двадцяти трьох експертів, що додержуються високих моральних принципів і компетентні в галузі, яку охоплює ця Конвенція. Цих експертів обирають держави-сторони з числа громадян, експерти виступають як особистості, при цьому враховується справедливий географічний розподіл і представництво різних форм цивілізації, а також основних правових систем.

2. Члени Комітету обираються таємним голосуванням з числа внесених у список осіб, висунутих державами-сторонами. Кожна держава-сторона може висунути одну особу з числа своїх громадян.

3. Первинні вибори проводяться через шість місяців з дня набуття чинності цією Конвенцією. Принаймні за три місяці до строку проведення кожних виборів Генеральний секретар Організації Об’єднаних Націй направляє державам-сторонам лист з пропозицією подати свої кандидатури протягом двох місяців. Генеральний секретар готує список, в якому в алфавітному порядку внесені всі висунуті таким чином особи із зазначенням держав-сторін, які їх висунули, і представляє цей список державам-сторонам.

4. Обрання членів Комітету проводиться на засіданні держав-сторін, яке скликає Генеральний секретар в центральних установах Організації Об’єднаних Націй. На цьому засіданні, де дві третини держав-сторін складають кворум, особами, обраними в Комітет, вважаються ті кандидати, які дістають найбільшу кількість голосів і абсолютну більшість голосів представників держав-сторін, що присутні та беруть участь у голосуванні.

5. Члени Комітету обираються на чотирирічний строк. Проте строк повноважень дев’яти членів, обраних на перших виборах, закінчується через два роки, одразу ж після проведення перших виборів прізвища цих дев’яти членів визначає голова Комітету шляхом жеребкування.

6. Обрання п’яти додаткових членів Комітету проводиться відповідно до положень пунктів 2, 3 і 4 цієї статті після ратифікації або

приєднання до Конвенції тридцять п'ятої держави. Строк повноважень двох додаткових членів, обраних таким чином, закінчується через два роки, прізвища цих двох членів визначає голова Комітету шляхом жеребкування.

7. Для заповнення непередбачених вакансій держава-сторона, експерт якої перестав функціонувати як член Комітету, призначає іншого експерта з числа своїх громадян за умови схвалення Комітетом.

8. Члени Комітету одержують затверджену Генеральною Асамблеєю винагороду з коштів Організації Об'єднаних Націй в порядку і на умовах, встановлюваних Асамблеєю з урахуванням важливості обов'язків Комітету.

9. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй надає необхідний персонал і матеріальні засоби для ефективного здійснення функцій Комітету відповідно до цієї Конвенції.

Стаття 18

1. Держави-сторони зобов'язані подавати Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй для розгляду Комітетом доповідь про законодавчі, судові, адміністративні або інші заходи, вжиті ними для виконання положень цієї Конвенції, та про прогрес, досягнутий у цьому напрямі:

- a) протягом одного року після набрання чинності цією Конвенцією щодо даної держави; та
- b) після цього принаймні кожні чотири роки і далі, коли цього вимагає Комітет.

2. У доповідях можуть зазначатися фактори та ускладнення, що впливають на виконання зобов'язань за Конвенцією.

Стаття 19

1. Комітет встановлює свої власні правила процедури.
2. Комітет обирає своїх службових осіб на дворічний строк.

Стаття 20

1. Комітет щорічно проводить засідання, як правило, протягом періоду, що не перевищує двох тижнів, з метою розгляду доповідей, поданих відповідно до статті 18 цієї Конвенції.

2. Засідання Комітету, як правило, проводяться в центральних установах Організації Об'єднаних Націй або в будь-якому іншому місці, визначеному Комітетом.

Стаття 21

1. Комітет щорічно через Економічну та Соціальну раду подає доповідь Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй про свою діяльність та може вносити пропозиції і рекомендації загального характеру, що ґрунтуються на вивченні доповідей та інформації, одержаних від держав-сторін. Такі пропозиції та рекомендації загального характеру включаються у доповідь Комітету поряд із зауваженнями держав-сторін, якщо такі є.

2. Генеральний секретар надсилає Комісії доповіді Комітету щодо становища жінок.

Стаття 22

Спеціалізовані установи мають право бути представленими при розгляді питань про здійснення таких положень цієї Конвенції, що входять до сфери їхньої діяльності. Комітет може запропонувати спеціалізованим установам подавати доповіді про здійснення Конвенції в галузях, що входять до сфери їхньої діяльності.

ЧАСТИНА VI

Стаття 23

Жодне в цій Конвенції не торкається будь-яких положень, що більше сприяють рівноправності між чоловіками і жінками і можуть бути:

- а) в законодавстві держави-сторони; або
- б) в будь-якій іншій міжнародній конвенції, договорі чи угоді, що мають силу для такої держави.

Стаття 24

Держави-сторони зобов'язані вживати всіх необхідних заходів на національному рівні щодо досягнення повної реалізації прав, визнаних у цій Конвенції.

Стаття 25

1. Ця Конвенція відкрита для підписання всіма державами.
2. Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй призначають депозитарієм цієї Конвенції.
3. Ця Конвенція підлягає ратифікації. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.
4. Ця Конвенція відкрита для приєднання до неї всіх держав. Приєднання здійснюється шляхом здачі документа про приєднання на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 26

1. Прохання про перегляд цієї Конвенції може бути подане в будь-який час будь-якою з держав-сторін шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.
2. Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй, якщо вона визнає за необхідне вжиття будь-яких заходів, приймає рішення про те, яких саме заходів потрібно вжити щодо такого прохання.

Стаття 27

1. Ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.
2. Для кожної держави, яка ратифікує цю Конвенцію або приєднається до неї після здачі на зберігання двадцятої ратифікаційної грамоти або документа про приєднання, ця Конвенція набуває чинності на тридцятий день після здачі на зберігання її ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 28

1. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй одержує і розсилає всім державам текст застережень, зроблених державами в момент ратифікації або приєднання.
2. Застереження, не сумісне з цілями і завданнями цієї Конвенції, не допускається.

3. Застереження можуть бути зняті в будь-який час шляхом відповідного повідомлення, направлено на ім'я Генерального секретаря, який потім повідомляє про це всі держави-сторони. Таке повідомлення набуває чинності з дня його отримання.

Стаття 29

1. Будь-який спір між двома або кількома державами-сторонами щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції, не вирішений шляхом переговорів, передається на прохання однієї із сторін на арбітражний розгляд. Якщо протягом шести місяців з моменту подачі заяви про арбітражний розгляд сторонам не вдалося досягти згоди щодо організації арбітражного розгляду, будь-яка з цих сторін може передати даний спір до Міжнародного Суду шляхом подачі заяви відповідно до Статуту Суду.

2. Кожна держава-сторона може під час підписання чи ратифікації цієї Конвенції або приєднання до неї заявити про те, що вона не вважає себе пов'язаною зобов'язаннями, що містяться в пункті 1 цієї статті. Інші держави-сторони не несуть зобов'язань, що впливають із зазначеного пункту даної статті, щодо будь-якої держави-сторони, яка зробила подібне застереження.

3. Будь-яка держава-сторона, що зробила застереження відповідно до пункту 1 цієї статті, може в будь-який час зняти своє застереження шляхом повідомлення Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 30

Ця Конвенція, тексти якої англійською, арабською, іспанською, китайською, російською та французькою мовами є цілком автентичними, здається на зберігання Генеральному секретареві Організації Об'єднаних Націй.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

*(Протокол ратифіковано Законом України
N 946-IV від 05.06.2003, ВВР, 2003, N 39, ст.345)*

Держави-учасниці цього Протоколу,

враховуючи, що Статут Організації Об'єднаних Націй знову затвердив віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості й у рівноправність чоловіків і жінок,

враховуючи також, що Загальна декларація прав людини проголосила, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах і що кожна людина повинна мати всі права та всі свободи, проголошені Декларацією, без будь-якої різниці, у тому числі різниці щодо статі,

посилаючись на міжнародні пакти про права людини та інші міжнародно-правові документи з прав людини, які забороняють дискримінацію за ознакою статі,

посилаючись також на Конвенцію про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок ("Конвенцію"), в якій Держави-учасниці засуджують дискримінацію щодо жінок у всіх її формах і погоджуються невідкладно всіма відповідними способами проводити політику ліквідації дискримінації щодо жінок,

підтверджуючи свою рішучість забезпечити повне і рівне надання жінкам усіх прав людини й основних свобод і вживати ефективних заходів щодо запобігання порушень цих прав і свобод,

домовились про таке:

Стаття 1

Держава-учасниця цього Протоколу (“Держава-учасниця”) визнає компетенцію Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок (“Комітету”) приймати і розглядати повідомлення, що подаються відповідно до статті 2.

Стаття 2

Повідомлення можуть направлятися особами або групами осіб, що підпадають під юрисдикцію Держави-учасниці, або від їхнього імені, які стверджують, що вони є жертвами порушення цієї Державою-учасницею будь-якого з прав, викладених у Конвенції.

Якщо повідомлення направляється від імені окремих осіб або груп осіб, це робиться з їхньої згоди, за винятком тих випадків, коли автор може обґрунтувати свої дії від їхнього імені без такої згоди.

Стаття 3

Повідомлення подаються у письмовому вигляді та не повинні бути анонімними. Комітет не приймає повідомлення, якщо воно стосується Держави-учасниці Конвенції, що не є учасницею цього Протоколу.

Стаття 4

1. Комітет не розглядає повідомлення, поки він не пересвідчиться в тому, що всі доступні внутрішні засоби правового захисту були вичерпані, за винятком випадків, коли застосування таких засобів захисту не виправдано затягується або навряд чи принесе позитивний результат.

2. Комітет оголошує повідомлення неприйнятним, якщо:

- a) те саме питання вже було розглянуто Комітетом або розглядалося або розглядається відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або врегулювання;
- b) воно несумісне з положеннями Конвенції;
- c) воно явно безпідставне або недостатньо обґрунтоване;
- d) воно являє собою зловживання правом на направлення такого повідомлення;
- e) факти, що є предметом повідомлення, мали місце до того, як цей Протокол набув чинності для відповідної Держави-учасниці, якщо тільки ці факти не мали місце і після згаданої дати.

Стаття 5

1. У будь-який момент після отримання повідомлення і до прийняття рішення щодо його суті Комітет може направити відповідній Державі-учасниці для невідкладного розгляду прохання про те, щоб ця Держава-учасниця вжила таких тимчасових заходів, які можуть виявитися необхідними для уникнення заподіяння можливої непоправної шкоди жертві або жертвам передбачуваного порушення.

2. Якщо Комітет здійснює своє дискреційне право відповідно до пункту 1 цієї статті, це не означає, що він прийняв рішення щодо прийнятності або по суті повідомлення.

Стаття 6

1. За винятком тих випадків, коли Комітет вважає повідомлення неприйнятним без згадування відповідної Держави-учасниці, та за умови, що особа або особи згодні розкрити своє ім'я або імена цій Державі-учасниці, Комітет у конфіденційному порядку доводить будь-яке повідомлення, надіслане йому відповідно до цього Протоколу, до відома відповідної Держави-учасниці.

2. Держава-учасниця, що одержала повідомлення, подає протягом шести місяців Комітету письмові пояснення або заяви, що роз'яснюють це питання, і будь-які заходи, якщо такі мали місце, що могли бути вжиті цією Державою-учасницею.

Стаття 7

1. Комітет розглядає отримані відповідно до цього Протоколу повідомлення, з урахуванням всієї інформації, наданої йому окремими особами або групами осіб або від їхнього імені і відповідною Державою-учасницею, якщо така інформація надана відповідним сторонам.

2. При розгляді повідомлень, передбачених цим Протоколом, Комітет проводить закриті засідання.

3. Після вивчення повідомлення Комітет повідомляє свої висновки щодо повідомлення разом зі своїми рекомендаціями, якщо такі є, відповідним сторонам.

4. Держава-учасниця належним чином розглядає висновки Комітету разом із його рекомендаціями, якщо такі є, і подає Комітету протягом шести місяців письмову відповідь, у тому числі інформацію щодо

будь-яких заходів, вжитих з урахуванням висновків і рекомендацій Комітету.

5. Комітет може запропонувати Державі-учасниці надати додаткову інформацію щодо будь-яких заходів, вжитих Державою-учасницею у відповідь на його висновки або рекомендації, якщо такі є, у тому числі, якщо Комітет вважає це за доцільне, у наступних доповідях Держави-учасниці, що подаються відповідно до статті 18 Конвенції.

Стаття 8

1. Якщо Комітет отримує достовірну інформацію, що свідчить про серйозні або систематичні порушення Державою-учасницею прав, викладених у Конвенції, Комітет пропонує цій Державі-учасниці співробітничати у вивченні інформації і у цьому зв'язку подати зауваження щодо відповідної інформації.

2. Враховуючи будь-які зауваження, що можуть бути подані зацікавленою Державою-учасницею, а також будь-яку іншу достовірну інформацію, наявну в неї, Комітет може призначити одного або декількох своїх членів для проведення розслідування і термінового подання доповіді Комітету. У тих випадках, коли це виправдано, і за згодою Держави-учасниці розслідування може включати відвідання її території.

3. Після вивчення результатів такого розслідування Комітет повідомляє про ці результати відповідній Державі-учасниці разом із будь-якими зауваженнями і рекомендаціями.

4. Протягом шести місяців з моменту одержання результатів, зауважень і рекомендацій, направлених Комітетом, відповідна Держава-учасниця подає йому свої зауваження.

5. Таке розслідування проводиться конфіденційно, і на всіх етапах цієї роботи вживаються заходи щодо забезпечення співробітництва зі сторони цієї Держави-учасниці.

Стаття 9

1. Комітет може запропонувати відповідній Державі-учасниці включити у свою доповідь, що подається відповідно до статті 18 Конвенції, докладну інформацію про будь-які заходи, вжиті у зв'язку з розслідуванням, проведеним відповідно до статті 8 цього Протоколу.

2. У разі необхідності, після завершення шестимісячного періоду, про який йдеться у статті 8.4, Комітет може запропонувати відповідній

Державі-учасниці інформувати його про заходи, вжиті у зв'язку з таким розслідуванням.

Стаття 10

1. Будь-яка Держава-учасниця може під час підписання або ратифікації цього Протоколу і приєднання до нього заявити про те, що вона не визнає компетенцію Комітету, передбачену в статтях 8 і 9.

2. Будь-яка Держава-учасниця, що зробила заяву відповідно до пункту 1 цієї статті, може в будь-який момент відмовитися від цієї заяви шляхом повідомлення Генерального секретаря.

Стаття 11

Держава-учасниця вживає всіх належних заходів для забезпечення того, щоб особи, які знаходяться під її юрисдикцією, не піддавалися жорсткому поводженню або залякуванню внаслідок направлення до Комітету повідомлення відповідно до цього Протоколу.

Стаття 12

Комітет включає до своєї щорічної доповіді, що передбачається статтею 21 Конвенції, короткий звіт про свою діяльність відповідно до цього Протоколу.

Стаття 13

Кожна Держава-учасниця зобов'язується широко розповсюджувати і оприлюднювати Конвенцію і цей Протокол та сприяти одержанню доступу до інформації про висновки і рекомендації Комітету, зокрема з питань, що стосуються цієї Держави-учасниці.

Стаття 14

Комітет розробляє свої власні правила процедури, що повинні бути дотримані при виконанні функцій, покладених на нього цим Протоколом.

Стаття 15

1. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, що підписала Конвенцію, ратифікувала її або приєдналася до неї.

2. Цей Протокол підлягає ратифікації будь-якою державою, що ратифікувала Конвенцію або приєдналася до неї. Ратифікаційні грамоти здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй.

3. Цей Протокол відкритий для приєднання будь-якої держави, що ратифікувала Конвенцію або приєдналася до неї.

4. Приєднання здійснюється шляхом депонування документа про приєднання у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 16

1. Цей Протокол набуває чинності через три місяці з дня депонування у Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй десятої ратифікаційної грамоти або десятого документа про приєднання.

2. Для кожної держави, що ратифікує цей Протокол або приєднаться до нього після набуття ним чинності, цей Протокол набуває чинності через три місяці з дня депонування її власної ратифікаційної грамоти або документа про приєднання.

Стаття 17

Застереження до цього Протоколу не допускаються.

Стаття 18

1. Будь-яка Держава-учасниця може пропонувати зміни та доповнення до цього Протоколу і подавати їх Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Потім Генеральний секретар направляє будь-які запропоновані зміни та доповнення Державам-учасницям із проханням повідомити їй або йому, чи висловлюються вони за скликання конференції Держав-учасниць з метою розгляду цієї пропозиції і проведення по ній голосування. Якщо за скликання такої конференції висловиться не менше однієї третини Держав-учасниць, Генеральний секретар скликає цю конференцію під егідою Організації Об'єднаних Націй. Будь-яка зміна та доповнення, прийняте більшістю Держав-учасниць, що присутні і беруть участь у голосуванні на цій конференції, подається Генеральній Асамблеї Організації Об'єднаних Націй на затвердження.

2. Зміни та доповнення набувають чинності після їхнього затвердження Генеральною Асамблеєю Організації Об'єднаних Націй і

прийняття більшістю в дві третини голосів Держав-учасниць цього Протоколу відповідно до їхніх конституційних процедур.

3. Коли зміни та доповнення набувають чинності, вони стають обов'язковими для тих Держав-учасниць, що їх прийняли, а для інших Держав-учасниць залишаються обов'язковими положення цього Протоколу і будь-які попередні зміни та доповнення, прийняті ними.

Стаття 19

1. Будь-яка Держава-учасниця може в будь-який час денонсувати цей Протокол шляхом письмового повідомлення на ім'я Генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй. Денонсація набуває чинності через шість місяців з дня одержання цього повідомлення Генеральним секретарем.

2. Денонсація не завдає шкоди подальшому застосуванню положень цього Протоколу щодо будь-якого повідомлення, поданого відповідно до статті 2, або розслідування, розпочатого відповідно до статті 8, до дати набуття чинності денонсацією.

Стаття 20

Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй повідомляє всім державам:

- a) про підписання, ратифікації і приєднання відповідно до цього Протоколу;
- b) про дату набуття чинності цим Протоколом і будь-яких змін та доповнень відповідно до статті 18;
- c) про будь-яку денонсацію відповідно до статті 19.

Стаття 21

1. Цей Протокол, тексти якого англійською, арабською, іспанською, китайською, російською і французькою мовами є рівно автентичними, здається на зберігання до архіву Організації Об'єднаних Націй.

2. Генеральний секретар Організації Об'єднаних Націй направляє завірені копії цього Протоколу всім державам, згаданим у статті 25 Конвенції.

НАШІ ПРАВА НЕ ФАКУЛЬТАТИВНІ

(коментар до Конвенції ООН
про ліквідацію всіх форм дискримінації
щодо жінок та Факультативного
протоколу до Конвенції ООН з ліквідації
всіх форм дискримінації щодо жінок)

Укладачки: *Олена Зайцева*
Елла Ламах
Олена Сулова

КОНВЕНЦІЯ¹

Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок

КОНВЕНЦІЯ з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (*далі – Конвенція*) прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 19 грудня 1979 року. За станом на серпень 2006 року її ратифікувало 185 держав. Ця Конвенція з розряду тих, що найчастіше ратифікуються. При ратифікації Конвенції держави-учасниці зобов'язалися впроваджувати закріплені в ній стандарти на національному рівні. Це одна з багатьох позитивних рис Конвенції: вона є договором, що досяг всесвітнього консенсусу й у такий спосіб відображає правові стандарти прав людини для жінок в усьому світі. Україна ратифікувала Конвенцію 19 грудня 1980 року.

Норми Конвенції торкаються всіх сфер життя жінок і встановлюють принципи рівноправності, недискримінації й відповідальності держави. Конвенція підкреслює необхідність подолання бар'єрів на шляху до встановлення рівноправності жінок. Жінкам також мають бути створені умови для всебічного розвитку. Конвенція поєднує цивільні, політичні і соціально-економічні права (які раніше традиційно розділялися) і пропонує вжити правових й політичних заходів для забезпечення прав жінок.

Комітет, що складається з 23 незалежних експертів – Комітет із ліквідації дискримінації щодо жінок (*далі – Комітет*) – здійснює контроль за ефективним виконанням Конвенції.

¹ При написанні даного розділу були використані матеріали навчальної допомоги *Building Capacity for Change (2008)*, підготовленого організацією IRAWAsia Pacific, а також матеріали сайту <www.iwraw-ap.org>.

Викладена в матеріалі позиція може не співпадати з позицією ФНООН.

Питання, що регулюються Конвенцією:

- Стаття 6: Торгівля жінками й проституція
- Стаття 7: Політичне й громадське життя
- Стаття 8: Участь у роботі на міжнародному рівні
- Стаття 9: Національність
- Стаття 10: Освіта
- Стаття 11: Працевлаштування
- Стаття 12: Охорона здоров'я й планування сім'ї
- Стаття 13: Соціальні й економічні блага
- Стаття 14: Жінки, що проживають у сільській місцевості
- Стаття 15: Рівність перед законом
- Стаття 16: Шлюб і сімейні стосунки

Загальні рекомендації

Загальні рекомендації – це авторитетна інтерпретація Комітетом норм Конвенції. Вони стосуються інформації, яку повинні містити в собі періодичні доповіді держав-учасниць. На сьогоднішній день видано 25 загальних рекомендацій Комітету, що відносяться до питань, пов'язаних із специфічними статтями або сферами регулювання Конвенції. Аналізуючи загальні рекомендації, можна помітити, як згодом змінилося значення й межі норм Конвенції. Тому текст Конвенції варто читати разом із загальними рекомендаціями.

Загальні рекомендації містять прогресивну інтерпретацію прав, гарантованих Конвенцією, і встановлюють нові стандарти. Наприклад, питання насильства щодо жінок не згадуються в Конвенції. Проте загальна рекомендація №19 із питань насильства щодо жінок установила, що право на свободу від насильства є фундаментальним. Зазначена рекомендація визначає насильство як форму дискримінації, що серйозно порушує здатність жінок користуватися своїми правами і свободами нарівні з чоловіками². Отже, держави-учасниці повинні включити у свої періодичні доповіді інформацію про усі форми насиль-

² Загальна рекомендація №19 (1992). Тексти загальних рекомендацій Комітету з ліквідації дискримінації жінок можна знайти на сайті <http://www.iwraw-ap.org/convention/summary.htm>

ства щодо жінок, включаючи домашнє й сексуальне насильство, “убивства честі” та інші випадки дискримінації. Цей приклад показує, як за допомогою інтерпретації розширюються межі прав, закріплених у Конвенції.

Загальні рекомендації Комітету

- Загальна рекомендація № 1 – рекомендації з написання звітів (п’ята сесія, 1986 рік)
- Загальна рекомендація № 2 – рекомендації з написання звітів (шоста сесія, 1987 рік)
- Загальна рекомендація № 3 – програми освіти й суспільної інформації (шоста сесія, 1987 рік)
- Загальна рекомендація № 4 – застереження (шоста сесія, 1987 рік)
- Загальна рекомендація № 5 – тимчасові спеціальні заходи (сьома сесія, 1988 рік)
- Загальна рекомендація № 6 – ефективні національні механізми й публічність (сьома сесія, 1988 рік)
- Загальна рекомендація № 7 – ресурси (сьома сесія, 1988 рік)
- Загальна рекомендація № 8 – стаття 8 (сьома сесія, 1988 рік)
- Загальна рекомендація № 9 – статистичні дані (восьма сесія, 1989 рік)
- Загальна рекомендація № 10 – десята річниця прийняття Конвенції (восьма сесія, 1989 рік)
- Загальна рекомендація № 11 – технічні консультативні служби для звітування (восьма сесія, 1989 рік)
- Загальна рекомендація № 12 – насильство щодо жінок (восьма сесія, 1989 рік)
- Загальна рекомендація № 13 – рівна оплата за рівнозначну працю (восьма сесія, 1989 рік)
- Загальна рекомендація № 14 – жіноче обрізання (дев’ята сесія, 1990 рік)
- Загальна рекомендація № 15 – жінки та СНІД (дев’ята сесія, 1990 рік)

- Загальна рекомендація № 16 – неоплачувана жіноча праця на сільських та міських сімейних підприємствах (десята сесія, 1991 рік)
- Загальна рекомендація № 17 – вимірювання та підрахунок неоплачуваної домашньої праці жінок та її включення у валовий національний продукт (десята сесія, 1991 рік)
- Загальна рекомендація № 18 – жінки з обмеженими можливостями (десята сесія, 1991 рік)
- Загальна рекомендація № 19 – насильство щодо жінок (одинадцята сесія, 1992 рік)
- Загальна рекомендація № 20 – застереження (одинадцята сесія, 1992 рік)
- Загальна рекомендація № 21 – рівність у шлюбі та сімейних стосунках (тринадцята сесія, 1994 рік)
- Загальна рекомендація № 22 – стаття 20 Конвенції (чотирнадцята сесія, 1995 рік)
- Загальна рекомендація № 23 – жінки у політичному й громадському житті (шістнадцята сесія, 1997 рік)
- Загальна рекомендація № 24 – стаття 12 – жінки та здоров'я (двадцята сесія, 1999 рік)
- Загальна рекомендація № 25 – стаття 4, параграф 1 – тимчасові спеціальні заходи (тридцята сесія, 2004 рік)

КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ³

Структура Конвенції спирається на три основних принципи:

Принцип “дійсної рівності”

Конвенція популяризує модель “дійсної рівності” (англ. substantive equality), що складається з:

- Рівності можливостей
- Рівності в доступі до можливостей
- Рівноцінності результатів

Ця модель побудована на концепції, яка стверджує, що формальна рівність, про яку часто говориться в гендерно нейтральних програмах дій, політиці або законодавстві, не здатна досить ефективно гарантувати жінкам і чоловікам однакові права.

По-перше, Конвенція підкреслює важливість “рівності можливостей” у контексті рівного доступу жінок до всіх ресурсів країни. Ця рівність повинна бути гарантована законодавством і політикою держави, а також підтримуватися відповідними механізмами й інститутами. По-друге, навіть якщо рівний захист і повага прав жінок гарантовані на рівні політики й законодавства, держава зобов’язана забезпечити відсутність перешкод на шляху до реалізації жінками своїх прав. Таким чином, “рівність у доступі до можливостей” є ще одним важливим елементом поняття “рівність”. По-третє, Конвенція йде значно далі, підкреслюючи, що заходи, вжиті державою для охорони прав чоловіків і жінок, повинні забезпечити “рівноцінність результатів”. Індикатором того, наскільки ефективно держава-учасниця виконує норми Конвенції, є не просто дії влади, але такі дії, що приводять до реальної зміни становища жінок.

Основу структури Конвенції складає корективний, або дійсний підхід до поняття рівності. Відповідно до Конвенції, рівний перерозподіл благ між чоловіками і жінками з метою поліпшення захисту прав жінок має привести до трансформації нерівних відносин між жінками й чоловіками. У зв’язку з цим держава зобов’язана створити такі умови

³ Докладніше на тему керівних принципів Конвенції див. інформацію на сайті <http://www.iwraw-ap.org/convention/principles.htm>.

для досягнення жінками рівності, за яких перестануть існувати всі перешкоди, засновані тільки на факті приналежності до жіночої статі. Отже, Конвенція визнає, що для досягнення “рівноцінності результатів” жінки й чоловіки можуть мати потребу в різному підході. Більш того, оскільки рівність повинна бути гарантована *всім* жінкам, нерівне положення різних груп жінок залежно від їхньої расової, етнічної, кастової, національної, релігійної приналежності і т.п. показує існування ще одного аспекту рівності, що Конвенція бере до уваги.

Принцип недискримінації

Конвенція містить дуже широке поняття дискримінації, визнаючи, що існують випадки неочевидної або опосередкованої дискримінації. Наприклад, можуть бути дискримінаційні ситуації, коли до жінок, що знаходяться у свідомо нерівному положенні, застосовується нейтральний принцип рівності доступу до можливостей. Відповідно до духу Конвенції, заходи для ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок повинні забезпечити дійсну рівність чоловіків і жінок.

Стаття 1 Конвенції:

“Для цілей цієї Конвенції поняття “дискримінація щодо жінок” означає будь-яке розрізнення, виняток або обмеження за ознакою статі, спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їхнього сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі”.

Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” теж містить визначення дискримінації:

“...дискримінація за ознакою статі – дії чи бездіяльність, що виражають будь-яке розрізнення, виняток або привілеї за ознакою статі, якщо вони спрямовані на обмеження або унеможливають визнання, користування чи здійснення на рівних підставах прав і свобод людини для жінок і чоловіків...”

Якщо розкласти на окремі елементи визначення дискримінації, надане в статті 1 Конвенції, то можна виділити наступні поняття:

- *Будь-яке розрізнення (наприклад, правило, відповідно до якого жінки повинні одержати більш високі бали, ніж чоловіки, при вступі на технічні спеціальності).*
- *Будь-яке виключення (наприклад, закон або інструкція, що забороняють жінкам вступати в університети на певні спеціальності).*
- *Будь-яке обмеження (наприклад, політика, що проводиться з метою запобігання зґвалтування і забороняє жінкам з'являтися на вулицях одним після 21.00).*
- *На законодавчому рівні (дискримінація *de jure*) або на практиці (дискримінація *de facto*).*
- *За ознакою статі і на основі гендерних стереотипів, що часто збігаються з дискримінацією за ознакою расової, етнічної, вікової, релігійної, класової приналежності іті.*
- *Поняття, яке спрямовано на ослаблення або зводить нанівець визнання, використання або здійснення жінками своїх прав. Зазначені дії можуть бути як навмисними, так і ненавмисними. Важливий сам факт існування дискримінації, а не наявність або відсутність наміру в її здійсненні. Однак необхідно довести, що були перешкоди при спробі здійснення права або відмова в його здійсненні, і показати, що саме варто змінити, щоби жінки могли без перешкод користуватися правами, гарантованими Конвенцією.*

Зі статті 1 можна також зробити такі важливі висновки:

- Відповідно до Конвенції, усі жінки повинні бути захищені від дискримінації: немає розходження між індивідуумом або групою осіб. Також жінки не можуть бути дискриміновані за іншими ознаками (наприклад, сімейний стан, раса, каста, вік, релігія, національність, стан здоров'я, економічний статус).
- Конвенція вимагає забезпечення прав людини на основі рівності між чоловіками й жінками. Як було сказано вище, стандарти рівності, що містяться в Конвенції, складають принцип дійсної рівності.
- Конвенція націлена на реалізацію прав людини й основних свобод у всіх сферах життєдіяльності. Вона не відокремлює цивільних і політичних прав жінок від їх економічних, соціальних і культурних прав.

Принцип зобов'язань держави

Держава, що ратифікує Конвенцію, автоматично приймає на себе ряд юридичних зобов'язань з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок і забезпечення рівності чоловіків і жінок на національному рівні. Тим самим держава-учасниця зв'язана нормами і стандартами Конвенції і погоджується на контроль із боку Комітету. Таким чином, підзвітність держави на міжнародному рівні сприяє її зусиллям на національному з ефективного впровадження жіночих людських прав, що містяться в Конвенції, за допомогою законодавчих і політичних заходів.

Аналіз статей 2-4 Конвенції дозволяє вивести принципи відповідальності держави:

а) Зобов'язання, що стосуються способів і результатів

При ратифікації Конвенції держава приймає на себе зобов'язання, що стосуються способів і результатів. У пунктах а-г статті 2 проілюстрований обов'язок держави вживати визначених заходів для забезпечення виконання норм Конвенції. Проте держава може не обмежуватися прийняттям тільки заходів, що перераховані в статті 2 Конвенції, а піти значно далі. **Фактично держава повинна проводити політику ліквідації дискримінації щодо жінок усіма відповідними способами і досягти рівноправності чоловіків і жінок. Влада зобов'язана уважно вивчити кожну ситуацію порушення прав, що часто зустрічається, і вжити ефективних заходів, прийнятних саме в даній ситуації. Мета – досягти результату, тобто реалізації жіночої рівноправності на практиці. У цьому і є зобов'язання щодо результатів.**

Цей подвійний обов'язок є гарантією як самих прав, так і їх реалізації. Він гарантує, що в результаті дій держави жінкам буде надана не проста рівність можливостей і ресурсів або одна тільки рівність доступу до можливостей, а рівність *de jure* і *de facto*.

б) Зобов'язання з поваги, захисту й виконання прав жінок

Стаття 2 накладає на держави-учасниці обов'язок забезпечити здійснення політики недискримінації шляхом включення принципу рівноправності чоловіків і жінок у свої національні конституції або інше відповідне законодавство.

- **Обов'язок поваги** прав вимагає від держави утримуватися від втручання в здійснення прав, що гарантуються Конвенцією

(стаття 2, пункт d)). Це означає, що держави-учасниці не повинні робити дій, що порушують права жінок. Держава, а також будь-які державні органи й установи, зобов'язані поважати права жінок і утримуватися від здійснення яких-небудь дискримінаційних актів або дій відносно жінок. Держава повинна скасувати всі положення свого законодавства, постанов, звичаїв і практик, що є дискримінацією щодо жінок (стаття 2, пункти f) і g)), а державні органи й установи - утриматися від здійснення яких-небудь дискримінаційних актів або дій.

- **Обов'язок із захисту** прав вимагає від держави запобігати порушенням Конвенції з боку третіх осіб. У зв'язку з цим влада відповідає за врегулювання діяльності недержавних суб'єктів так, щоб вона відповідала принципам Конвенції. Для досягнення цієї мети права жінок повинні бути захищені за допомогою ефективних антидискримінаційних законів і практик (наприклад, закони, спрямовані проти дискримінації за ознакою статі), а також за допомогою санкцій за дискримінаційні дії й ефективні механізми оскарження (стаття 2, пункти b), c) e)).
- **Обов'язок з виконання** прав вимагає від держави забезпечити всебічну реалізацію прав жінок. З цією метою влада повинна усіма відповідними способами проводити політику ліквідації дискримінації щодо жінок, у тому числі включити принцип рівноправності чоловіків і жінок у своє національне законодавство і забезпечити практичне здійснення цього принципу (стаття 2, пункт, a)). Вони зобов'язані також вжити активних заходів для забезпечення всебічного розвитку і прогресу жінок (стаття 3) і встановлення фактичної рівності між чоловіками й жінками (стаття 4, пункт 1). Таким чином, Конвенція звертає увагу на необхідність систематичної зміни норм, які є передумовами нерівності жінок, для того, щоб уникнути порушення прав жінок у майбутньому.

Треба використовувати концепцію відповідальності держави. При ратифікації Конвенції держави-учасниці визнають існування нерівності й дискримінації та необхідність прийняття зі своєї сторони відповідних заходів, а також погоджуються на визначені дії та (бажаючи виглядати відповідальними в очах як населення своєї країни, так і міжнародного співтовариства) готові нести відповідальність на державному й міжнародному рівні.

ФАКУЛЬТАТИВНИЙ ПРОТОКОЛ до Конвенції з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок

Права людини, що гарантуються Конвенцією, носять всеосяжний характер, проте залишається значний розрив між зобов'язаннями згідно Конвенції і реальністю, в якій живуть жінки. Факультативний протокол (*далі – Протокол*), прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1999 року, намагається скоротити цей розрив. Це окремий договір, якій не містить нових матеріальних прав, але створює механізм захисту тих прав, які передбачені Конвенцією. Україна ратифікувала Факультативний протокол 5 червня 2003 року.

Факультативний протокол є договором надзвичайної важливості, бо гарантує реалізацію прав жінок. Він допомагає краще зрозуміти Конвенцію в цілому, а тому може посилити ступінь імплементації Конвенції, розвинути судову практику у справах жінок шляхом кращого розуміння стандартів і створення прецедентів, які забезпечать покращення становища жінок у довгостроковій перспективі. Протокол також закликає держави виявити і змінити існуючі дискримінаційні закони і практику і повністю імплементувати положення Конвенції. Протокол також підвищує обізнаність суспільства про стандарти захисту прав людини, пов'язаних з проблемою дискримінації жінок.

Процедури подання скарг і проведення розслідувань⁴

Протокол містить дві процедури:

- процедуру подання скарг, за допомогою якої Комітет може розглядати подання і вирішувати, чи були порушені права, викладені в Конвенції, визначаючи засоби захисту постраждалих;

⁴ Інформація, розміщена в цьому розділі, цитується за “Коментарем до Факультативного протоколу до Конвенції з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок” Донни Салліван (Donna J. Sullivan, “Commentary on the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women”, Inter-American Institute of Human Rights. San Jose, Costa Rica (2000), pp. 31 – 108). Вона присвячена етапам застосування процедур подання індивідуальних скарг чи проведення розслідувань.

- процедуру проведення розслідування, відповідно до якої Комітет може ініціювати розслідування ситуацій серйозного чи систематичного порушення прав, викладених в Конвенції.

Процедура подання скарг

Процедура подання скарг – це механізм, за допомогою якого окремі особи чи група осіб, які знаходяться під юрисдикцією держави-учасниці Протоколу, можуть привернути увагу Комітету до імовірного порушення прав жінок, гарантованих Конвенцією. Ратифікуючи Протокол, держава визнає компетенцію Комітету щодо розгляду письмових повідомлень про імовірні порушення прав, передбачених Конвенцією, і наданню за підсумками розгляду коментарів і рекомендацій. Процедура подання скарг спрямована на конкретні порушення прав індивідуумів, а не на загальне поліпшення становища жінок в країні.

Щоби Комітет визнав скаргу прийнятною для розгляду, вона має відповідати наступним критеріям:

- вичерпати всі доступні внутрішні засоби правового захисту;
- не розглядатися раніше Комітетом або іншою процедурою міжнародного розгляду чи врегулювання;
- бути сумісною з положеннями Конвенції;
- бути достатньо обґрунтованою і не безпідставною;
- не зловживати правом, що є предметом скарги;
- факти, що є предметом скарги, не мали місце до того, як Протокол набув чинності для цієї держави-учасниці, а якщо мали, то продовжувалися і після набуття чинності Протоколу.

Процедура проведення розслідування

Процедура проведення розслідування – це механізм, за допомогою якого Комітет може формулювати зауваження і рекомендації у випадках “серйозних або систематичних порушень державою-учасницею прав, викладених в Конвенції”.

“Серйозне” (англ. grave) порушення має місце в наслідок серйозного зловживання (наприклад, дискримінація щодо жінок, пов’язана з порушенням їх права на життя, фізичну і психічну цілісність, безпеку).

Термін “систематичне” відноситься до масштабу чи переважної кількості порушень, а також до схеми або державної політики, що призводить до порушень. Порушення може бути систематичним за своїм характером без безпосереднього впливу влади (наприклад, державна політика з покращення контролю за народжуваністю в сільських районах призводить до стерилізації великих груп жінок з відмінними можливостями без їхньої згоди).

Засоби захисту і рекомендації, що надаються у зв'язку з процедурою подання скарг

- Тимчасові інструкції і заходи, які повинні прийматися для припинення порушень і попередження їх у майбутньому.
- Реституція чи дії, які необхідно виконати для відновлення тих умов, в яких знаходилися жертви порушень до того, як їхні права були порушені.
- Компенсація жертві і її реабілітація.
- Перегляд справи.
- Виконання рішень національних судів з метою забезпечення жертвам порушень таких умов, в яких вони зможуть здійснити свої права.
- Перегляд законодавства, адміністративних рішень та чи практик, які згадувалися в скарзі.

Засоби захисту і рекомендації, що надаються у зв'язку з процедурою проведення розслідування

- Прийняття директив та практик з метою спостереження і швидкого реагування у випадках серйозних порушень прав жінок.
- Заходи з метою припинення існуючих порушень і попередження повтору подібних порушень в майбутньому.
- Загальний перегляд або внесення змін в законодавство, несумісне з нормами Конвенції.
- Зміни в законодавстві за потреби.
- Підвищення ефективності методів розслідування з особливою увагою гендерній перспективі.

- Регулярні перевірки в таких державних установах як в'язниці і місця тимчасового утримання мігрантів.
- Створення на національному рівні механізму захисту прав жінок чи комісії з прав людини.
- Прийняття тимчасових спеціальних заходів у відповідній сфері діяльності.
- Створення програм чи центрів допомоги жінкам.
- Визнання можливості розгляду в судовому порядку порушень окремих прав.
- Введення санкцій за дискримінацію на суспільному і приватному рівнях чи інше врегулювання.
- Заходи з надання юридичної та іншої підтримки жертвам порушення прав для забезпечення їм доступу до судової системи.
- Розвиток плану дій з метою впровадження рекомендацій Комітету і посилення взаємодії з громадянським суспільством при реалізації цього плану.
- Встановлення для уряду тимчасових часових рамок для надання Комітету звіту про заходи, прийняті з метою впровадження рекомендацій.

ДЛЯ НОТАТОК